

1 Geschiedenis van het internationale publiekrecht

Dit hoofdstuk behandelt in kort bestek de geschiedenis van het internationale publiekrecht, met name de ontwikkelingsfasen ervan na de Vrede van Westfalen in 1648. Vervolgens beschrijft het de mondiale waarden die na het einde van de Koude Oorlog aan de ontwikkeling van het internationale publiekrecht ten grondslag zijn komen te liggen. De laatste paragraaf gaat in op de kenmerken van regionaal internationaal recht in Latijns-Amerika, Azië en Afrika en hoe deze zich tot het wereldrecht verhouden.

1.1 Fasen in de ontwikkeling

Het volkenrecht is zo oud als het bestaan van politieke collectiviteiten die met elkaar contact hadden. De oorsprong van menig volkenrechtelijk verschijnsel gaat terug tot diep in de oudheid. De hedendaagse fase van volkenrecht begint in de zestiende en zeventiende eeuw, toen soevereine staten ontstonden uit een bestel waarin pausen en keizers een soort hiërarchische orde hadden verwerkelijkt. De Reformatie verstoorde deze orde definitief en leidde in Europa tot verwoestende godsdienst- en burgeroorlogen. Tegen de achtergrond van de godsdienstoorlogen ontstonden de soevereine staten.⁶

De Godsdienstvrede van Augsburg, 1555, was gebaseerd op de regel *cuius regio, eius religio*, waarbij gepoogd werd de godsdienststrijd te voorkomen door het beginsel van ‘één staat, één godsdienst’ en waarbij de vorst de

6. Zie ook A. Eyffinger (red.), *Compendium Volkenrechtsgeschiedenis*, Deventer: Kluwer 1991.

religie bepaalde. Maar deze poging kon de godsdienstoorlogen niet verhinderen. Nadat deze oorlogen onvoorstelbare verwoestingen in Europa hadden teweeggebracht, won het inzicht dat godsdienst niet deze invloed mocht hebben terrein in de internationale politiek.

Men heeft wel gezegd dat bij de Vrede van Westfalen in 1648, ter bevordering van de vrede, het religieuze in de internationale politiek werd geneutraliseerd ten bate van het nationale van de staat. De Vrede van Westfalen was gebaseerd op het beginsel *cuius regio, eius natio*, waarbij gepoogd werd de godsdienststrijd te voorkomen door in de internationale verhoudingen een andere waarde te laten prevaleren: 'één staat, één natie'.⁷

Het jaar van de Vrede van Westfalen, 1648, wordt wel gezien als het geboortjaar van de soevereine nationale staat, die op aarde geen wereldlijke macht boven zich erkent. De soevereine vorsten van deze staten stonden naar eigen zeggen enkel onder goddelijk gezag en waren uitsluitend gebonden door de eigen wetten, *sub Deo ac lege*.

Ook het ontstaan van Nederland als soevereine staat, in die dagen de Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën, gaat terug op de Vrede van Westfalen, in het bijzonder de Vrede van Münster.⁸ Osnabrück was de andere Duitse stad waar de Vrede van Westfalen gesloten werd.

Reeds voordien waren er geleerden geweest die betoogden dat de staten onderworpen waren aan het natuurrecht, een universeel wereldlijk recht dat als van nature gegeven is en voortvloeit uit de natuurlijke ordening van de samenleving. Zo stelde in de zestiende eeuw Francesco di Vitoria (1480-1546) dat de soevereine staten zich moesten houden aan het volkenrecht dat in die dagen grotendeels natuurrecht was. In zijn boek *De*

7. Hoewel hiermee godsdienstoorlogen werden voorkomen, werd hiermee de grondslag gelegd voor de nationale oorlogen in Europa, die culmineerden in de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond de behoefte de nationale grondslag te neutraliseren, ten bate van een economische grondslag ('*cuius regio, eius economiā*'). De grote naoorlogse tegenstelling die wij 'Koude Oorlog' noemen was ook een tegenstelling van economische stelsels (vrije markt economie versus centraal geleide economie). In de Europese Unie bestaat het streven de nationale economische grenzen geheel op te heffen ten bate van de grotere economische markt.

8. Zie N.J. Schrijver, *Begrensde soevereiniteit – 350 jaar na de Vrede van Munster*, inaugurele rede Vrije Universiteit, 1998, gepubliceerd in *Transactie – tijdschrift over de wetenschap van oorlog en vrede*, jrg. 27 (1998), nr. 2, p. 141-174.

Indis et iure belli (1532) verzettede Vitoria zich tegen de Spaanse veroveringen in Amerika, en betoogde hij dat het natuurrecht evenzeer gold voor de barbaarse landen. Dat natuurrecht verbood verovering. Slechts als de prediking werd verhinderd mocht de vrijheid het evangelie uit te dragen met geweld worden verzekerd. Ook mocht een andere regering worden aangesteld als de bekeerden werden onderdrukt.

Ook Hugo de Groot (1583-1645) – internationaal bekend onder zijn Latijnse naam Grotius – aanvaardde een wereldomspannend natuurrecht. Het zwaartepunt van de belangstelling was bij hem komen te liggen op handel en scheepvaart: als een land inbreuk had gemaakt op het Godgegeven natuurrecht om de zeeën te bevaren en handel te drijven mocht dit recht met geweld worden afgedwongen. Vandaar dat de oorlog van de Republiek van de Zeven Verenigde Provinciën tegen de Portugezen rechtvaardig was; zij pretendeerden immers het monopolie van de Indische handel te hebben en trachtten met geweld de handel van de Hollanders te verhinderen. Vandaar ook dat het buitmaken van het Portugese schip *Catharina* door de Oost-Indische Compagnie in 1604 voor de kust van Johore (nu Maleisië) volgens Hugo de Groot volkenrechtelijk een toegelaten oorlogshandeling was. Hij heeft dit uiteengezet in *De iure praedae* (Over het recht van buitneming), dat hij (21 jaar oud!) in 1604 op verzoek van de Compagnie schreef. Het hoofdstuk uit *De iure praedae* dat ging over de vrije zeevaart, werd later als afzonderlijk boek uitgegeven onder de titel *Mare Liberum* (1609).⁹

De opvatting van Hugo de Groot veranderde toen Holland de Portugezen uit Oost-Indië had verjaagd en de Compagnie zich door middel van verdragen met inheemse vorsten van een handelsmonopolie had verzekerd. Toen daarop ook de Engelsen in Oost-Indië handel wilden drijven, werd dit door Holland, met een beroep op deze verdragen, geweigerd. Op de ‘Colonial Conferences’ (1613-1615) verdedigde De Groot als goed advocaat het standpunt dat destijds door de Portugezen was ingenomen en betoogde hij, dat het natuurrecht om de zeeën te bevaren en handel te drijven moest wijken voor privileges die in verdragsrecht waren vastgelegd. Toen Engeland zich vervolgens ook dergelijke voorrechtsposities had toegeëigend, nam het op zijn beurt hetzelfde standpunt in tegen een

9. Zie de prachtige heruitgave onder redactie van R. Feenstra & J. Vervliet, *Hugo Grotius Mare Liberum 1609-2009; Original Latin Text and English Translation*, Leiden: Brill 2009.

Habsburgs beroep op het natuurrecht van de Oostendse Compagnie op vrije handel.

In zijn beroemde boek *De iure belli ac pacis* (Over het recht van oorlog en vrede) uit 1625, had De Groot al plaats ingeruimd voor het op positief recht berustende voorrecht van scheepvaart en handel, ten koste van het destijds verdedigde, op gelijkheid gegronde, dwingende natuurrecht. De Groot schreef dit boek tijdens zijn verblijf in ballingschap in Parijs, nadat hij in 1621 op spectaculaire wijze per boekenkist was ontsnapt uit zijn gevangenschap op Slot Loevenstein. Later, vanaf 1635, werd hij de ambassadeur van de Zweedse koning in Parijs.¹⁰

In de zeventiende eeuw werden steeds meer verdragen gesloten tussen Europese staten en ontwikkelden zich tussen hen bepaalde gewoontes, waardoor het *positieve*, op verdrag en gewoonte berustende recht geleidelijke voorrang kreeg boven het natuurrecht. De rechtsgeleerde Zwitser Eméric de Vattel (1714-1767) stelde het positieve recht centraal en degradeerde het natuurrecht tot een geheel van fraaie, maar niet geldende normen. In zijn hoofdwerk *Le droit des gens* (Leyden, 1758) neemt hij stelling tegen De Groot's natuurrechtler.¹¹

In de ontwikkeling van het internationale publiekrecht kunnen drie belangrijke fasen worden onderscheiden.

Fase van de Christelijke Naties

Deze positivering van het volkenrecht bracht niet alleen een verandering van de *bron* en de *inhoud* van het volkenrecht met zich mee, maar ook een beperking van het *geldingsgebied*. Van een mondiaal geldend natuurrecht werd het tot een recht dat tussen de Europese staten zou gelden. De kring waarin dit volkenrecht gold, werd aangeduid als de kring der 'Christelijke Naties', waarbij het christendom niet alleen bepaalde welke staten als rechtssubjecten werden beschouwd (alleen de christelijke naties kwamen daarvoor in aanmerking), maar ook het uitgangspunt was ten

10. Zie voor een uitvoerige biografie H. Nellen, *Hugo de Groot. Een leven in strijd om de vrede 1583-1645*, Amsterdam: Balans 2007. Zie ook C.J.H. Jansen, 'Hugo de Groot (1583-1645)', *Ars Aequi*, april 2009, p. 275.

11. Over De Groot's natuurrecht en Vattel's positief recht leze men C. van Vollenhoven, *De drie treden van het volkenrecht*, 's-Gravenhage: Nijhoff 1919.

aanzien van het aanvaarden van rechtstitels als basis voor overheersing van het ene volk door het andere.¹²

Het duidelijkste voorbeeld hiervan is de Heilige Alliantie, die na de Napoleontische tijd in 1815 werd gevormd om de oude en vertrouwde orde in Europa te handhaven. In dat verdrag bepaalden de ‘Christelijke Naties’, die zich hadden verenigd om de ‘christelijke monarchieën’ veilig te stellen tegenover de gevaren van de revolutie,

‘(...) dat de huidige akte slechts ten doel heeft om ten overstaan van de wereld hun onverzettelijke wilskracht tot uiting te brengen om hun gedrag, noch in hun landsbestuur en noch in de politieke betrekkingen met andere regeringen, door andere voorschriften te laten bepalen dan die van deze heilige godsdienst, van rechtvaardigheid, van liefdadigheid en van vrede, die niet alleen direct van toepassing zijn op hun persoonlijke leven maar ook direct op de betrekkingen tussen de vorstendommen’.¹³

Het christendom leverde in deze fase ook de rechtvaardiging voor de overheersing van andere volken in koloniale verhoudingen. Die rechtvaardiging werd gevonden in het brengen van het evangelie.

Fase van de Beschaafde Naties

Toen na de Krimoorlog bij de Vrede van Parijs (1856) het islamitische Ottomaanse Rijk toegelaten werd ‘to participate in the public law and concert of Europe’, werd het gebruikelijk om de groep van staten waartussen het volkenrecht gold aan te duiden als de groep der ‘Beschaafde Naties’. ‘Beschaving’ (zoals gedefinieerd vanuit een West-Europees cultureel perspectief) werd toen leidend bij de rechtsvorming.

Tevens werd zij gezien als de rechtvaardiging van het kolonialisme, waardoor immers de zegeningen van de beschaving aan de onbeschaafde vol-

12. B.V.A. Röling, *International Law in an Expanded World*, Amsterdam: Djambatan 1960, p. 17-25.

13. Oorspronkelijke tekst: ‘que le présent act n’a pour objet que de manifester à la face de l’Univers leur détermination inébranlable de ne prendre pour règle de leur conduite soit dans l’administration de leurs Etats respectifs, soit dans leurs relations politiques avec tout autre gouvernement, que les préceptes de cette religion sainte, préceptes de justice, de charité et de paix qui, loin d’être uniquement applicables à la vie privée, doivent au contraire influencer directement sur les relations des princes’ onder meer opgenomen in: mjp.univ-perp.fr/traites/1815sainte.htm.

ken zouden worden gebracht. Op de Kongo-Conferentie te Berlijn in 1885, waar vijftien Europese staten als wereldwetgever optraden voor dit deel van Afrika, werd ten aanzien van het Kongo-gebied gesteld dat de Europese machthebbers daar de taak en plicht zouden hebben

‘to protect and favour all religious, scientific or charitable institutions and undertakings (...) which aim at instructing the natives and bringing home to them the blessings of civilisation’.¹⁴

Het Volkenbondverdrag (1919) sprak van ‘the sacred trust of civilisation’ als grondslag van het mandaatsstelsel, ingevoerd ten aanzien van de koloniën die na de Eerste Wereldoorlog aan de verslagenen waren ontnomen (art. 22 en art. 38), zoals Duits Zuidwest-Afrika (nu Namibië) en Palestina.¹⁵

Fase van de Vredelievende Naties

In het Handvest der Verenigde Naties (1945) worden de staten die deel uitmaken van de ‘family of nations’, niet meer aangeduid als Beschaafde Staten, al is deze term in artikel 38 Statuut IGH blijven prijken. Volgens artikel 4 kunnen alle ‘Vredelievende Staten’ lid worden, indien zij de verplichtingen van het Handvest aanvaarden en in staat geacht worden deze verplichtingen na te komen. Daarmee is de kring alweer vergroot.

In de eerste jaren van de VN speelde dit criterium van vredelievendheid een grote rol: de vijandstaten Duitsland, Japan en Italië, en spoedig ook communistische staten, die om toelating verzochten, werden geweigerd omdat zij niet vredelievend waren. Dit leidde er gedurende enige jaren toe, dat de toenmalige Sovjet-Unie op haar beurt weigerde mee te werken aan de toelating van niet-communistische staten. In 1955 werd aan deze toestand een eind gemaakt door een ‘package deal’, waarbij zestien staten, waaronder enkele communistische staten, gezamenlijk als lid werden toegelaten. Deze toelating was niet gebaseerd op de overtuiging dat deze communistische staten vredelievend geworden waren, maar lijkt eerder gebaseerd op een verwaterde interpretatie van het begrip vredelievende

14. Zie de Algemene Akte van de Conferentie van Berlijn van 26 februari 1885, onder meer opgenomen in: www.thelatinlibrary.com/imperialism/readings/berlinconference.html.

15. In het Statuut van het in 1922 nieuw opgerichte Permanente Hof van Internationale Justitie werd opgenomen dat het Hof mede recht zou spreken op basis van de rechtsbeginselen zoals aanvaard en erkend door ‘de beschaafde staten’. Deze bepaling staat nog steeds in het huidige Statuut van het Internationaal Gerechtshof.

staat. In feite is de VN door deze deal universeel geworden en bedoeld om alle onafhankelijke staten te omvatten, al laait een enkele keer (bijvoorbeeld bij de kwestie Palestina wel of niet toelaten als VN-lid) de discussie over het criterium van vredelievendheid nog wel eens op.

In de fase der Vredelievende Staten is het volkenrecht – maar nu als positief geldend recht en niet als natuurrecht – weer universeel, de wereldomspannend, geworden.¹⁶

Die vergroting van de kring had ook invloed op de inhoud van het recht. Voorheen gold het volkenrecht tussen zelfgenoegzame en welvarende naties. Zij stelden regels vast waarvan de voornaamste functie was om de vrijheid van de één te rijmen met de vrijheid van de ander. De nieuw toegetreden jonge naties waren echter meestal arm en kwetsbaar. Zij hadden andere rechtsbehoeften. Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw ontstaat een *Kampfums Recht* tussen de welvarende oude staten, de *haves*, en de arme jonge staten, de *have nots*. De welvarende staten waren vanzelfsprekend geneigd het recht te handhaven dat hun belangen het beste diende. Daarentegen eisten de arme staten verandering. Zij verlangden dat het recht hen zou beschermen tegen de macht van de rijke landen, hulp zou verzekeren in hun noden en behoeften, en mogelijkheden voor hun ontwikkeling zou bevorderen.

Al eerder bracht de emancipatie van de arbeidersklasse een dergelijke verandering in het nationale recht teweeg, met name ten aanzien van arbeidsrecht en sociaal recht, bijvoorbeeld met betrekking tot huisvesting, medische zorg en onderwijs. Zoals steeds hebben ook nu de *have nots* de neiging zich op natuurrechtelijke beginselen te beroepen om de voorrechtposities van de *haves* op basis van het positieve recht aan te tasten.

16. Over deze geleidelijke toeneming van het aantal landen dat actief bij het volkenrecht is betrokken, en de betekenis van de kwantitatieve of horizontale uitbreiding voor de inhoud van het volkenrecht, zie het door B.V.A. Röling in 1958 aan de Vereniging voor Internationale Rechtsorde (VIRO) uitgebrachte preadvies 'Europees volkenrecht of wereldvolkenrecht?' (opgenomen in *Volkenrecht en Vrede*, derde herziene druk, Deventer: Kluwer 1985, p. 205-225) en zijn boek *International Law in an Expanded World*, Amsterdam: Djambatan 1960. Zie voor de ontwikkeling van internationaal naar mondiaal recht ook R.A. Wessel, 'Internationaal recht in ontwikkeling', in: N. Horbach, R. Lefeber & O. Ribbelink (red.), *Handboek Internationaal Recht*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 2007, p. 15-17.

Vandaar het streven naar een Nieuwe Internationale Economische Orde (NIEO) in de jaren zeventig van de vorige eeuw, waarin het internationale economische marktmechanisme zou worden ingeperkt ten bate van de economisch zwakken die in een volledig vrijheidsregime gemakkelijk het onderspit delven. Enige beginselen van een NIEO zijn vastgelegd in de Declaration on the Establishment of a New International Economic Order en nader bepaald in het Handvest van de Economische Rechten en Plichten van Staten, beide aangenomen in 1974 en in de vorm van juridisch niet-bindende resoluties van de Algemene Vergadering.¹⁷

Veel van het pakket van NIEO-maatregelen is echter nooit gerealiseerd, al zijn het recht van de zee, het internationale handelsrecht en het internationale financiële en monetaire recht in een aantal opzichten wel aangepast met het oog op de belangen van ontwikkelingslanden. Zo is op initiatief van de ontwikkelingslanden in het zeegebied een 200 mijls Exclusieve Economische Zone (visserij!) ingesteld en is het onder het recht van de Wereldhandelsorganisatie mogelijk om aan ontwikkelingslanden tariefpreferenties toe te staan.

Ook in de fase van de Vredelievende Naties is een gemeenschappelijk uitgangspunt de grondslag van rechtsontwikkeling: nu niet meer het christendom of de beschaving, maar de vrede en de menselijke waardigheid. Argumenten voor nieuw recht, voortvloeiend uit dekolonisatie, mensenrechten, het discriminatieverbod, sociaal-economische voorzieningen ter bestrijding van de wereldarmoede, wapenregulering en milieubescherming, steunen op de noodzakelijkheid van dit recht voor de handhaving van de vrede en het bevorderen van een menswaardig bestaan.

Desondanks zijn de ongelijkheid en de overheersende positie van bepaalde staten, ondanks de aanvaarding van het beginsel van de soevereine gelijkheid van staten (zoals prominent bevestigd in art. 2 lid 1 VN-Handvest), nog aanwezig in het internationale recht. Het creëren van vijf 'permanente leden' van de VN-Veiligheidsraad en het aanvaarden van hun vetorecht¹⁸ werd noodzakelijk geacht in verband met het handhaven van

17. *Declaration on the Establishment of a New International Economic Order*, Res. 3201 S-VI, 1 mei 1974, aanvaard op de Zesde Speciale Zitting van de AV; *Handvest van de Economische Rechten en Plichten van Staten*, AVVN Res. 3281 (XXIX), 12 december 1974.

18. Art. 27 van het VN-Handvest bepaalt dat substantiële, niet-procedurele besluiten van de Veiligheidsraad alleen kunnen genomen worden met de instemming van de permanente leden.

de internationale vrede en veiligheid. Ook in het Non-proliferatieverdrag (NPV) uit 1968, dat beoogt de verspreiding van kernwapens te voorkomen door de belofte van staten die geen kernwapens hebben om deze nooit te verwerven (waarmee de *have nots* geworden zijn tot *have never*s) en de belofte van de kernwape­nstaten naar nucleaire ontwapening te streven, is deze ongelijkheid verdedigd met het argument dat dit noodzakelijk is voor de handhaving van de vrede.

De kwantitatieve vergroting van de kring brengt, door de kwalitatieve verandering van de aard der deelnemende staten, niet alleen de behoefte mee om het volkenrecht naar inhoud te veranderen en aan te vullen, maar ook een andere nadruk te leggen op de waarde van de verschillende bronnen van het volkenrecht. Zo is het oude internationale gewoonterecht (zie paragraaf 3.2) deels vervangen door wat in nieuwe verdragen is over­eengekomen. Bovendien zijn ook resoluties (in belangrijke gevallen soms verklaringen genoemd) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) een belangrijke nieuwe bron van recht geworden, vooral op het terrein van nieuwe vraagstukken zoals: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 1948, de Dekolonisatieverklaring van 1960, de Verklaring inzake Beginselen van Internationaal Recht van 1970, de twee belangrijke Verklaringen inzake Milieu en Ontwikkeling van Stockholm (1972) en Rio de Janeiro (1992) en de Verklaring over de Rechten van Inheemse Volken van 2007.

Fasen in de ontwikkeling van het internationale publiekrecht

1648-1856	Christelijke naties
1856-1945	Beschaafde naties
1945-heden	Vredelievende naties

Bepalend voor:

- Bron van rechtsontwikkeling
- Afbakening van kring rechtsdeelnemers en geldingsgebied
- Grondslag voor overheersing

1.2 Hedendaagse mondiale waarden

Na het einde van de Koude Oorlog, gesymboliseerd door het vallen van de Berlijnse Muur in 1989, is meer aandacht ontstaan voor de menselijke waardigheid en voor duurzaamheid (duurzame ontwikkeling). Er wordt veel nadruk gelegd op de wereldwijde geldigheid van mensenrechten, ook wel universaliteit genoemd, en op menselijke veiligheid (*human security*),

terwijl de aandacht vroeger vooral uitging naar nationale veiligheid van staten (*national security*).¹⁹

In reactie op de gruwelijke volkerenmoorden in Rwanda, het voormalige Joegoslavië (onder meer in Srebrenica) en in Soedan (Darfur), erkende de AVVN in 2005 het beginsel van *The Responsibility to Protect*: nationale overheden hebben de primaire verantwoordelijkheid hun burgers te beschermen tegen genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, etnische zuivering en ernstige oorlogsmisdrijven. Indien zij echter falen dan wel niet tot bescherming bereid zijn dan moet de internationale gemeenschap, verenigd in de Verenigde Naties, voor de burgers op de bres gaan staan (zie paragraaf 10.3.2 en 10.4). Dit beginsel werd in 2011 voor het eerst daadwerkelijk toegepast met het besluit van de VN-Veiligheidsraad om met ‘alle noodzakelijke middelen’ op te treden ter bescherming van de burgerbevolking in Libië en Ivoorkust.²⁰

Naast vrede en veiligheid en menselijke waardigheid is duurzaamheid opgekomen als een mondiale waarde. In de afgelopen 25 jaar is de mensheid zich sterk bewust geworden van de aantasting van vitale ecologische functies van de aarde, waaronder de ozonlaag, biologische diversiteit en het klimaatstelsel. Een groot deel van die aantasting is terug te voeren op menselijk handelen, waaronder vervuilende praktijken, niet-duurzame productie- en consumptiepatronen en te weinig aandacht voor milieubescherming. Duurzaamheid als mondiale waarde heeft een sterke invloed gehad op de rechtsontwikkeling, zowel in het internationale milieurecht als in het internationale economische recht (zie paragraaf 9.6 en 9.7).

Hedendaagse mondiale waarden

- Vrede en veiligheid
- Menselijke waardigheid
- Duurzaamheid

1.3 Regionaal internationaal recht

Hiervoor is de ontwikkeling van het internationale recht voornamelijk beschreven vanuit een westers perspectief. Hoewel internationaal recht

19. Zie hierover O. Spijkers, *The United Nations, the Evolution of Global Values and International Law*, Cambridge: Intersentia 2011, p. 203-213.

20. Zie resp. Veiligheidsraadsresoluties S/RES/1973 en S/RES/1975, 2011.

van alle tijden is (denk bijvoorbeeld aan de tijd van de Grieken en de Romeinen), voltrok de ontwikkeling van het 'moderne' internationale recht na de Vrede van Westfalen (1648) zich met name in de westerse wereld. Van hieruit werd dit recht ook verspreid, vooral tijdens de periodes van de 'christelijke' en de 'beschaafde' naties. Het Westen speelt in deze tijd nog steeds een grote rol: denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van de rechten van de mens (totstandkoming van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) in 1949, vlak na de proclamatie van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens) of aan de vorming van de Europese Unie als de belangrijkste regionale organisatie. Maar ook andere werelddelen hebben hun eigen internationale recht, met een aantal voor die regio's kenmerkende eigenschappen. Hieronder worden de hoofdlijnen besproken van het regionale internationale recht van achtereenvolgens Latijns-Amerika, Azië en Afrika.

Latijns-Amerika

Het merendeel van de Latijns-Amerikaanse staten verwierf politieke onafhankelijkheid aan het begin van de 19e eeuw, toen hun Europese koloniale mogendheden (met name Spanje en Portugal) als gevolg van de napoleontische oorlogen sterk verzwakt waren. Dat bood hun de kans om de onderdanige relatie met de 'moederstaten' te verbreken.²¹ In 1823 formuleerde de Amerikaanse president Monroe zijn non-interventiedoctrine voor de Amerika's: 'Amerika voor de Amerikanen', d.w.z. een einde aan de kolonisatie van Latijns-Amerika en geen gewapende interventies meer van de Europese staten in de Nieuwe Wereld. Onder de bezielende leiding van Simón Bolívar probeerden de Latijns-Amerikaanse landen tijdens een conferentie in Panama in 1826 een politieke unie van onafhankelijke staten te vormen, maar die poging werd door onderlinge tegenstellingen in de kiem gesmoord. Een vroege invloedrijke volkenrechtkundige was de Argentijnse diplomaat Carlos Calvo, die in 1868 een befaamd handboek schreef en de geestelijk vader is van de non-discriminatie- of gelijkheidsstandaard, ook wel bekend als de Calvo-doctrine.²² Deze houdt in dat buitenlanders en eigen onderdanen op voet van gelijkheid behandeld

21. Zie A. Alvarez, *Latin America and International Law*, *American Journal of International Law*, jrg. 3, nr. 2, april 1909, p. 269-353; J.L. Esquirol, 'Latin America', in: B. Fassbender en A. Peters (Eds.), *The Oxford Handbook of the History of International Law*, Oxford 2012, p. 552-557.

22. Zie het handboek van C. Calvo, *Le droit international théorique et pratique*, Parijs: Librairie Nouvelle de Droit et de Jurisprudence 1896, 5e dr.